

Meten, ook om te weten

Onderzoek (in het hoger beroepsonderwijs) als katalysator voor verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs

door: Dr. Steven Vos¹

Begrippen zoals 'legitimering', 'doeltreffendheid', 'doelmatigheid', etc. worden vandaag voortdurend (door beleidsmakers) gekoppeld aan sport- en beweeginitiatieven. Ook het bewegingsonderwijs ontkomt hier niet aan. Meer zelfs, al enkele decennia staat het legitimeringsvraagstuk met stip genoteerd bij ieder die het bewegingsonderwijs een warm of een iets minder warm hart toedraagt. In dit artikel wordt stil gestaan bij de bijdrage die onderzoek en/of een onderzoekende houding kan leveren aan

de verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs, en bijgevolg ook aan het legitiemeringsvraagstuk. Er wordt specifiek aandacht besteed aan de rol van de HBO-opleidingen in het stimuleren van een onderzoekende houding in het bewegingsonderwijs. In een eerste deel wordt dieper ingegaan op een afbakening van het begrip onderzoek en de meerwaarde voor de beroepspraktijk. Vervolgens wordt toegelicht op welke wijze het hoger beroepsonderwijs kan bijdragen aan de verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs.

Metten klinkt de sport- en beweegsector niet vreemd in de oren

Veelvuldig wordt de koppeling gemaakt tussen sporten (en bij uitbreiding bewegen) en meten. Denk bijvoorbeeld alleen al maar aan de populariteit van allerhande meer of minder geavanceerde gps-uurwerken en hartslagmeters, apps die beweging monitoren, de vele chronometers en meetlatten die gesprongen hoogtes, gelopen afstanden, gezwommen tijden en bijgevolg ook winnaars en verliezers vastleggen, etc. Kortom, als sporter meten we schijnbaar graag en zijn we op zoek naar empirische evidentie en vergelijkingsmateriaal. In het bewegingsonderwijs is het wellicht niet anders, al blijft het wat, hoe en waarom van het meten in functie van het beoordelen van individuele prestaties niet zonder discussie².

Van meten is er vlot een bruggetje gemaakt naar

¹ Steven Vos is lector van het lectoraat 'Move to Be' aan de Fontys Sporthogeschool en is daarnaast verbonden als onderzoeker aan de Onderzoeksgroep Sport- & Bewegingbeleid van de KU Leuven.

² Zie ook de bijdrage van Lars Borghouts over het 'Punt voor Gym!?-project'.

onderzoek. Binnen het onderzoek wordt immers ook veelvuldig 'gemeten'. Naast onder meer afstanden en snelheden worden bijvoorbeeld gedragingen, beslissingsprocessen, attitudes, meningen, interacties, waarnemingen, emoties, motieven, sociale normen, lichamelijke belevingen, etc. in kaart gebracht. Hoewel het begrip 'meten' vaak geassocieerd lijkt te zijn met een eerder kwantitatieve, cijfermatige onderzoeksbenadering, is het begrip ruimer en omvat het zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek. Het voornaamste verschil tussen beide onderzoeksbenaderingen ligt in de aard van de data die gebruikt wordt. Zogenaamde 'softe data' (kwalitatief) in de vorm van impressies, woorden, zinnen, foto's, symbolen, etc. vereisen immers andere onderzoeksstrategieën en -technieken dan 'harde data' (kwantitatief) in de vorm van cijfers. Hoewel kwantitatief en kwalitatief onderzoek verschillen in oriëntatie en stijl, zijn beide complementair en worden ze ook steeds meer in combinatie gebruikt. Bovendien hebben ze een gemeenschappelijk doel, met name het beantwoorden van onderzoeksvragen (zie Van Tuyckom, Vos & Scheerder, 2011). Het gaat dus niet om 'het meten om te meten'. Ook 'meten is weten' gaat wat kort door de bocht; soms komt na meten immers interpreteren, beoordelen van relevantie, enzovoorts. In deze bijdrage trachten

we dan ook een pleidooi te maken voor het 'meten, ook om te weten'. Naast weten 'hoe groot?' en 'hoe veel?', krijgen we immers ook graag een antwoord op 'hoe?', 'waarom?' en 'wat kunnen we hiermee?'. Dit verraadt een zekere instrumentele, kritische en pragmatische houding die ons met de voeten op de grond (van de gymzaal) houdt.

Onderzoek binnen het bewegingsonderwijs

Definitieprobleem?

Onderzoek lijkt net zoals sport een soort van containerbegrip te zijn, waaraan iedereen een eigen invulling geeft. In die zin is er een mooie parallel te trekken met het definitieprobleem binnen het onderzoeken van sport. Om een antwoord te bieden voor de tig definities voor sport kwam Renson in 1996 op de proppen met volgende invulling (Renson, 1996:277): 'Sport is datgene waarmee de mensen bezig zijn wanneer ze beweren dat zij aan sport doen.' Een definitie die schijnbaar klopt, maar niet onmiddellijk soelaas lijkt te bieden wat betreft relevantie en toepasbaarheid.

Een verheldering van het wat, hoe en waarom van onderzoek in het bewegingsonderwijs is dan ook aan de orde om begripsverwarring te

Figuur 1 Meetinstrumenten ter beschikking van de sport- en bewegonderzoeker

Fundamenteel onderzoek	Toegepast onderzoek
Onderzoek wordt beoordeeld door andere wetenschappers	Onderzoek wordt beoordeeld door het werkveld buiten de onderzoeksdiscipline
Onderzoeksvragen worden (relatief) vrij geselecteerd	Onderzoeksvragen worden beperkt door het werkveld
Onderzoek wordt beoordeeld op basis van absolute en nauwkeurige wetenschappelijke normen	Onderzoek wordt (vaak) beoordeeld op basis van de resultaten
De primaire interesse ligt bij de interne logica en nauwkeurigheid van het onderzoeksdesign	De primaire interesse ligt bij de mogelijkheid om de bevindingen te veralgemenen tot interessegebieden van het werkveld
De stuwende kracht is de bijdrage tot theoretische kennis	De stuwende kracht is de bijdrage tot de praktijk

Bron: *Bewerking op basis van Van Tuyckom, Vos en Scheerder (2011)*

vermijden, maar zeker ook om de ambitie als katalysator van de verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs waar te kunnen maken. Bovendien willen we geen afbreuk doen aan de diversiteit van onderzoekstopics binnen het bewegingsonderwijs zoals bijvoorbeeld de motorische ontwikkeling van kinderen, het spelcompetent maken van jongeren, het motiveren van kinderen en jongeren voor de gymles, het realiseren van ouderbetrokkenheid, het stimuleren van beweging op het schoolplein, de positieve effecten van de gymles op de aandacht, etc.

Toetsstenen?

We geven in deze bijdrage de voorkeur aan een afbakening van onderzoek binnen het bewegingsonderwijs op basis van twee toetsstenen: (i) de praktijkrelevantie en (ii) de bijdrage aan het professioneel handelen van de docent LO. Praktijkrelevantie of toepassingsgerichtheid is de eerste toetssteen voor het opzetten van onderzoek in het bewegingsonderwijs. De stuwende kracht achter het onderzoek moet de bijdrage zijn tot de praktijk, dit in tegenstelling tot het fundamentele onderzoek waarin het bijdragen tot het verdiepen van de theoretische kennis centraal staat (zie Tabel 1; Van Tuyckom, Vos

& Scheerder, 2011). Dit onderscheid sluit aan bij het onderscheid dat Landsheer, 't Hart en Goede (2003) maken tussen praktijkgestuurd (en/of praktijkgericht) onderzoek versus theoriegestuurd onderzoek³.

De tweede toetssteen (cf. bijdragen aan het professioneel handelen) veronderstelt een onderzoekende houding, gebaseerd op een leergerige en kritische ingesteldheid, die de basis vormt voor de verdere ontwikkeling en professionalisering van het bewegingsonderwijs. Op die manier wordt innoveren geen modebegrip, maar wel het resultaat van het doelmatig en doeltreffend toepassen van inzichten. Belangrijk is niet enkel wat we weten, maar zeker ook wat we niet weten. Dit impliceert het steeds opnieuw in vraag stellen van het eigen handelen (cf. het begrip 'reflective practitioner'; zie Borghouts, 2010).

Onderzoeksfocus

Uit het bovenstaande mag blijken dat er gekozen wordt voor een vrij ruime benadering van het onderzoek die de nodige ruimte biedt voor actiegerichtheid. Onderzoek binnen het bewegingsonderwijs mag immers nooit een doel op

3. Voor een vertaalslag naar het bewegingsonderwijs zie bijvoorbeeld Borghouts (2010).
4. Het begrip 'reflective practitioner' is ontleend aan Schön (1990) en zijn boek 'Educating the reflective practitioner'.

Figuur 1 Meetinstrumenten ter beschikking van de sport- en beweegonderzoeker

Bron: Van Tuyckom, Vos en Scheerder

zich worden. Dit roept het schrikbeeld op van een docent LO die zijn gymschoenen inruilt voor een witte labjas en een vergrootglas en die vervolgens zijn leerlingen uit het oog verliest. Dit kan en mag nooit de bedoeling worden. De bruikbaarheid van het onderzoek voor het bewegingsonderwijs moet steeds voorop staan. Dit komt nadrukkelijk tot uiting in de drie varianten van ontwikkelingsgericht onderzoek binnen het bewegingsonderwijs die Borghouts (2010) onderscheidt, namelijk onderzoek gericht op het ontwikkelen van: (i) het eigen handelen, (ii) de inhoud, en (iii) de organisatie (cf. de school en haar omgeving). Voor ieder van deze varianten kunnen diverse onderzoeksbenaderingen en –methodieken worden gebruikt (zie verder).

Aanleren binnen het HBO van de regels van het spel

In het afgelopen decennium hebben de HBO-opleidingen in sterke mate het praktijkonderzoek omarmt als een hefboom voor het ontwik-

kelen van kennis gericht op de beroepspraktijk. Dit komt onder meer tot uiting in lectoraten die de spil vormen van het onderzoek binnen hun HBO-instelling. Hun onderzoek dient maximaal de brug te slaan tussen het onderwijs en de beroepspraktijk, waarbij de professionalisering van studenten, docenten en werkveld voorop staat⁵.

HBO-opleidingen hebben de verantwoordelijkheid om de aankomende professionals te verrijken met een onderzoekende houding, gebaseerd op een leergierige en kritische ingesteldheid, doorspekt met het nodige pragmatisme. De onderzoekslijnen die zijn opgezet van jaar 1 tot jaar 4 van de opleiding tot LO-docent balanceren dan ook tussen pragmatiek en methodiek. Docenten LO blijven in de eerste plaats docent LO. Opdat onderzoek een katalysator kan zijn voor de verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs is het een voorwaarde dat HBO-opleidingen studenten een portie basiskennis verschaffen met betrekking tot de regels, procedures en methoden van praktijkgericht onderzoek. Pas wanneer deze basiskennis vol-

⁵ Fontys Hogescholen heeft deze onderzoeksvisie bijvoorbeeld neergeschreven in de Fontys onderzoeksambities voor innovatief hoger beroepsonderwijs 2011-2015.

doende beheerst wordt, kan optimaal worden bijgedragen aan een verdere ontwikkeling van de beroepspraktijk. Dit impliceert ook het kennen en beheersen van een breed scala van geëigende meetinstrumenten, waaronder vragenlijsten, observatieprotocollen, interviews, video-opnames, etc., zonder de praktijkrelevantie van het meten uit het oog te verliezen (zie Figuur 1). Evidentie voor de meerwaarde van het onderzoek binnen de HBO-opleidingen vinden we alvast in de eigen keuken/kleedkamer. De eigen ervaringen binnen de Fontys Sporthogeschool leren dat het neerzetten van heldere onderzoekslijnen in het bacheloronderwijs, gekoppeld aan praktijkgericht onderzoek in het kader van beroepsproducten en bachelorscriptie vruchten afwerpt. De uitdaging is om steeds toepassings- en ontwikkelingsgericht te denken in balans tussen student, werkveld en docent. Elders in dit Thomas-Bulletin worden een aantal voorbeelden gegeven van onderzoeksprojecten, geïnitieerd vanuit het lectoraat 'Move to Be' van Fontys Sporthogeschool waarin deze 'gouden driehoek' maximaal tot uiting komt (zie bijvoorbeeld de bijdragen over 'Brabantse Basisscholen in Beweging', 'Een punt voor Gym!?' en 'Physical Activity Centre'). We streven er dan ook steeds naar om studenten een zekere instrumentele, kritische en pragmatische houding bij te brengen die hen met de voeten op de grond (van de gymzaal) houdt.

De 'reflective practitioner'-benadering, waarvan we eerder in dit artikel spraken, komt dan weer ten volle tot uiting in de masterpieces die worden afgeleverd door studenten van onze Master of Sports (zie elders in dit Thomas-Bulletin). Uiteraard besteden we hier ook in het bacheloronderwijs maximaal aandacht aan (gekoppeld aan de stage), maar de Master of Sports-studenten brengen hun portie werkervaring mee naar de opleiding.

Tot Slot

In het vakblad Lichamelijke Opvoeding van december 2010 eindigde Lars Borghouts zijn bijdrage over de onderzoekende leraar in het bewegingsonderwijs als volgt (Borghouts, 2010): 'Een professionele beroepsgroep blijft zich immers doorlopend ontwikkelen. Uiteindelijk profiteren daarvan de leerlingen, en helpt het in de verantwoording van het vak binnen en buiten school.' En zo is het maar net. Ook dat is onderzoek binnen de HBO-opleidingen. Niet steeds opnieuw het wiel uitvinden, maar iedere dag opnieuw de professionals van morgen een onderzoeksgerichte, kritische houding bijbrengen in functie van de verdere professionalisering van het bewegingsonderwijs. Het is dankzij dwarsliggers dat de trein kan rijden.

Referenties

- Borghouts, L. (2010). De onderzoekende leraar in het bewegingsonderwijs. *Lichamelijke Opvoeding*, 11, 6-9.
- Renson, R. (1996). Het lijf blijft. Bewegen in postmodernistisch perspectief. In: Raymaekers, B. & Van de Putte, A. (Eds.). *Een nieuw wereldbeeld voor een nieuwe mens? Lessen voor de eenentwintigste eeuw (Lessen voor de 21ste eeuw 2)* (pp. 262-280). Leuven, Davidsfonds.
- Van Tuyckom, C., Vos, S., & Scheerder J. (2011). *Met en weten over zweten. Methoden van sociaalwetenschappelijk sportonderzoek*. Gent: Academia Press.